

BOSHLANG'ICH SINFLARNING RUS TILI DARSLARIDA AXBORAT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

ESHOVA Mohira Mardonovna

Navoiy viloyati Xatirchi tumani

24-umumiy o'rta ta'lim maktabi

rus tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.24412/2181-2993-2023-2-105-109>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinfda rus tili darslarida ijodkorlikni rivojlantirish xususiyatlari ochib beriladi hamda ta'lim o'zbek tilida olib boriladigan rus tili darslarida turli xil o'qitish usullari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: *rus tili, axborot texnologiyalari, audiovizual o'qitish, video materiallar, rag'bat, metod, rivojlantirish, samaradorlik.*

ABSTRACT

This article reveals the features of creativity development in Russian language classes in elementary school and discusses different teaching methods in Russian language classes taught in the Uzbek language.

Key words: *Russian language, information technologies, audiovisual teaching, video materials, motivation, method, development, efficiency.*

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar yangi ta'lim standartlarini ishlab chiqish, yangi darslik va o'quv-uslubiy qo'llanmalarni joriy etish bilan bir qatorda o'qitish uslublarini ham o'zgartirish zaruriyatini keltirib chiqardi. So'nggi yigirma yillikda O'zbekistonda chet tillarini o'qitish masalalariga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va undan keyingi qator hujjatlar qabul qilingani, "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori tillarni o'qitish metodikasini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit yaratilgani buning yorqin dalilidir.

Jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida o'z qobiliyatlarini maksimal darajada ro'yobga chiqarishga intiluvchi, yangi tajribani idrok etishga ochiq, turli hayotiy vaziyatlarda ongli va mas'uliyatli tanlov qilishga qodir shaxsni tarbiyalash metodologiya fanining asosiy vazifasidir. Bunday shaxsni tarbiyalash uchun talabalarga nutq, lingvistik va ijtimoiy-lingvistik kompetentsiyalardan iborat kommunikativ kompetentsiyani o'rgatish kerak.

Tillarni o'rganish jarayoni turli vaqtlarda turlicha kechgan. Postsovet hududidagi mamlakatlarda bu jarayon ilgari o'ziga xos xususiyatlarga ega edi. Xususan, rus va boshqa xorijiy tillarni o'rgatish muammosi nutqiy savodxonlikning etishmasligidadir. Tilni o'rganish va uni o'rgatishda bunday yondashuv XIX-asr oxirida rus maktablarida nutq madaniyati darslarining bekor qilinishi bilan bog'liq edi. Garchi qadim zamonlardan beri til o'rgatish ikki yo'nalishda – notiqlik malakalarini shakllantirish va tilning nazariy asoslarini o'rganish bo'yicha olib borilgan va olib borilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tadqiqot jarayonida Kadrlar tayyorlash milliy dasturi, Ta'lim to'g'risida qonun, mavzuga doir adabiyotlar hamda internet manbalaridan foydalanildi. Maqolani yozish davomida nazariy-deduktiv xulosa chiqarish, analiz va sintez, mantiqiylik tamoyillari qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

XX-asrda milliy maktabda rus tilini o'qitish metodikasi, so'ngra barcha turdagi maktablarda chet tillari ona (rus) tilini o'qitish metodikasini nusxalash asosida shakllantirildi. Bu analoglarning yo'qligi bilan bog'liq edi. Ona tilini o'rgatish dasturining biroz soddalashtirilgan versiyasi rus tilini ona tili sifatida o'rgatish dasturi deb e'lon qilindi. Ushbu holat mamlakatimizda va boshqa mamlakatlarda tillarni o'qitish muammolariga yondashuvlarda sezilarli farqlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Bularning barchasi tillarni o'qitish amaliyotida o'z aksini topdi - tillarni o'qitish jarayoni uzoq vaqt davomida ona tilini o'qitish jarayonining asosiy qoidalarini takrorladi. Buni tillarni o'rgatish jarayonining yakuniy natijalari ham tasdiqladi - bu til haqida nazariy bilimlar yig'indisiga ega bo'lgan ko'plab bitiruvchilar bu tilda muloqot qilishda ojiz edilar.

Hozirgi vaqtda rus tilini o'qitish usullarini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari kommunikativ yo'nalish tamoyilini, innovatsion texnologiyalarni va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni joriy etishdir. Ta'lim jarayonini insonparvarlik ruhida olib bo'rish va bu jarayon sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlarni demokratlashtirishning ahamiyati alohida e'tiborga loyiqdir.

Rus tilini o'qitishning kommunikativ metodologiyasini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri ham matnsentrikdir. Maktab o'quvchilarida nafaqat matnni idrok etish va matn bilan ishlash ko'nikmalarini, balki matnni shakllantirish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan til o'qitish dasturlari kiritila boshlandi.

Rus tilini o'qitish sohasidagi innovatsiyalar nafaqat maqsadlar, mazmun, usullar va texnologiyalar, tashkil etish va boshqarish tizimi shakllari, balki pedagogik faoliyat uslublari va ta'lim jarayonni tashkil etishdagi o'zgarishlar bilan bog'liq.

Binobarin, o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etishning maqbul yo'llarini belgilash, istiqbolli g'oya va ishlanmalarni maqsadli joriy etish zamonaviy metodologiyaning dolzarb muammolaridan biridir. Rus tilini o'qitish jarayonini tashkil etishda yuqoridagi qoidalarni hisobga olish ham odamlarning ehtiyojlari, ham jamiyatning ijtimoiy tartibi bilan bog'liq. Ushbu muammolarni hal qilishning muvaffaqiyati optimallashtirishga olib kelishi mumkin.

Hozirgi bosqichda ta'limda axborot texnologiyalarining o'rni muhim o'rinlardan birini egallaydi. Axborot texnologiyalari (IT, shuningdek - axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) - jarayonlar, ma'lumotlarni qidirish, to'plash, saqlash, qayta ishlash, taqdim etish, tarqatish usullari va bunday jarayonlar va usullarni amalga oshirish usullaridir. Axborot texnologiyalaridan foydalanish nafaqat o'rta va oliy o'quv yurtlarida, balki boshlang'ich maktablarda ham o'quv jarayoniga yangicha yondashuvlar bilan bog'liq. Shubhasiz, buning ko'plab afzalliklari bor, chunki bugungi kunda bolalar uchun u yoki bu gadjetni o'zlashtirish qiyin emas. Ularning malakasini to'g'ri yo'lga qo'yish maqsadida esa, axborot texnologiyalari boshlang'ich bolalar uchun maxsus o'quv dasturlarini ishlab chiqmoqda.

Har xil turdagi o'quv kompyuter dasturlari yordamida interfaol ta'lim, bu o'z navbatida uslubiy va pedagogik, didaktik, psixologik tamoyillarning butun majmuasini amalga oshirishga yordam beradi, o'quv jarayonini yanada qiziqarli, qizg'in va samarali qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ta'lim faoliyati deganda faqat ta'lim muassasasiga tashrif buyurish yoki yangi bilimlarni o'zlashtirish deb tushunmaslik kerak, chunki bilimni o'yin, dam olish yoki ishlash jarayonida ham olish mumkin

Shunday qilib, boshlang'ich bosqichda tinglash qobiliyatlari va qobiliyatlarini rivojlantirishning eng muhim shartlaridan biri bu rus tilining tajribali o'qituvchisi tomonidan olib borililishidir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'qituvchining darsdagi nutqi doimo bir xil bo'lmasligi mumkin. O'qituvchi darsni rus tilida olib boradi, lekin u deyarli har bir iborani tarjima bilan birga olib boradi. Bunday usulda dars o'tish o'quvchilarda tinglash ko'nikma va malakalarini shakllantira olmaydi. Bolalar, o'qituvchi aytilganlarni tarjima qilishini bilib, rus tilida nutqni tushunish uchun hech qanday harakat qilmaydi. Aslida, bu holda muloqot ona tilida amalga oshiriladi.

O'qituvchi faqat rus tilidagi ba'zi iboralar-ko'rsatmalar bilan cheklanadi, bu o'quvchilar allaqachon bilgan narsalarga asoslanadi. Biroq, o'z nutqiga bunday yondashuv bilan o'qituvchi juda uzoq vaqt davomida rus tilida dars o'tkaza olmaydi, chunki bu o'quvchilarning suhbat ko'nikmalarini shakllantirishga yordam bermaydi. Boshlang'ich maktab yoshidagi bola audio matnni mantiqiy emas, balki ifodali, hissiy jihatdan tushunadi. Bolalar idrokining tezkorligi, obrazlilik bolalarning tasavvuriga

eng ko'p ta'sir qilgan narsalarni ijodiy, hissiy tushunishga olib keladi. Ko'rgan yoki eshitilgan narsaga qiziqish qanchalik kuchli bo'lsa, idrok etilayotgan narsaning mazmuni shunchalik hissiy va xotirada mustahkam saqlanadi. Qiziqish e'tiborni jalb qilishning eng kuchli rag'batlaridan biridir. Ushbu ma'lumotni idrok etish bilan beixtiyor e'tibor yoqiladi. Diqqatning mavjudligi idrokning ravshanligi va yaxshiroq yodlashning asosiy shartidir. Agar tinglovchida tinglash zarurati paydo bo'lsa, bu uning aqliy salohiyatini maksimal darajada safarbar etishga olib keladi: nutqni eshitish va hatto sezgilarning sezgirliги kuchayadi, aqliy jarayonlarning intensivligi oshadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ertaklar, hayvonlar haqidagi qiziqarli hikoyalar, multfilmlar, komikslar haqidagi matnlar qiziqarli va tilni tezroq o'rganish uchun samarali hisoblanadi. Muvaffaqiyatli tinglash uchun samarali rag'bat - bu hazil elementlari bilan audio matnlardan foydalanish. Hazil qulaylik, dam olish muhitini yaratishga hissa qo'shadi. Hazil vositalaridan kelib chiqadigan psixologik yengillik, ma'lum bir tarzda, qiyin daqiqalarni ochish bilan bog'liq kuchlanishni neytrallashtiradi.

Tinglashni o'rganishning dastlabki bosqichida matnni idrok etishni osonlashtirish uchun ko'rgazmali qurollardan foydalanish juda foydali. Bunday vizual yordam sifatida qo'g'irchoq qahramonlari, yorqin rasmlar, yuz ifodalari, imo-ishoralar va video ketma-ketliklari xizmat qilishi mumkin. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari bilan bog'liq bo'lgan birinchi o'quv yilida vizualizatsiyadan foydalanish ayniqsa muhimdir. Rasmlar, o'yinchoqlar va boshqa ko'ngilochar vositalardan foydalanish obrazli va assotsiativ xotirani rivojlantiradi.

Dastlabki bosqichda tinglashni o'rganishning o'ziga xosligi shundan iboratki, bu davrda nutq faoliyati turlarining pertseptiv-artikulyatsiya asoslari yaratiladi, eshitish va talaffuzlar shakllanadi. Yosh bolalarda tilni o'zlashtirishning tabiiy mexanizmining plastikligi, taqlid qilish qobiliyati, qiziquvchanlik va ichki til to'sig'ining yo'qligi eshitish qobiliyatini shakllantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Chet tillarini o'qitish jarayonida videomateriallardan foydalanish o'quv jarayonini faollashtirishga yordam beradi va maktab o'quvchilarining kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi. Video bizga haqiqiy nutqni tinglash va ma'ruzachi va uning atrofini vizual tarzda idrok etish imkonini beradi. Bu bizni haqiqiy tinglash sharoitlariga yaqinlashtiradi. Videoga asoslangan tinglash jarayoni motivatsiyaning sezilarli o'sishi, vaziyatdan xabardorlik va muloqotning yuqori darajasi, yuqori darajadagi ravshanlik va natijada ma'lumotli tarkib va tushunish osonligi bilan tavsiflanadi.

Audiovizual o'qitish usuli samarali bo'lishi uchun o'qituvchi haqiqiy video materiallarni tanlash mezonlariga to'g'ri yondashishi kerak. Videoda o'quv

maqsadlariga muvofiq tanlangan, mavzuli qiziqarli bo'lgan, talabalarning yosh xususiyatlariga, shuningdek, amaliy tilni bilish darajasiga mos keladigan zarur lingvistik material bo'lishi kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yurtimizda amalga oshirilayotgan o'zgarishlar natijasida bugungi kunda rus tilini o'qitish jarayoni odamlarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda rivojlanishi va yanada aniq amaliy va kommunikativ yo'nalishga ega bo'lishi mumkin. Bugungi kunda insonni maqsadli tilda muloqot qilishga tayyorlash madaniyatlararo muloqotga tayyorgarlik ko'rish bilan tengdir. Shunga ko'ra, rus tilini o'qitish amaliyoti ushbu holatga tezda javob berishi va paydo bo'lgan muammolarni optimal hal qilish yo'llarini ishlab chiqishi kerak.

Fan metodologiyasi hozirgi kunda jamiyat hayotining barcha jabhalarida ro'y berayotgan o'zgarishlarga mos ravishda takomillashtirilmoqda. Shunga ko'ra, rus tilini o'qitish jarayoni jamiyatning ijtimoiy tartibi sifatida rivojlanmoqda, chunki u nafaqat o'z ona tillarida, balki boshqa tillarda ham erkin so'zlasha oladigan barkamol avlodni shakllantirishdan manfaatdor.

REFERENCES

1. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O'zbekiston, 2020.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.:O'zbekiston, 2017.
3. Nishanova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlash. — T.: Fan. 2003.
4. Антонова В. Е. Дорога в Россию: учебник русского языка (элементарный уровень) / В. Е. Антонова, М. М. Нахабина, А. А. Толстых. — 6-е изд. — М.: ЦМО МГУ им. М. В. Ломоносова; СПб.: Златоуст, 2010. 344 с.
5. Власова Н. С. Русский язык как иностранный. Базовый курс — 1 (с поурочным словарем на английском и немецком языках). Учебник для детей русскоязычных эмигрантов. Типография Гутенберг, 2009. — 204 с.
6. Вольнова Д. Н., Меланченко Е. А. Организация процесса обучения русскому языку как иностранному: актуальные проблемы преподавания русского языка как иностранного, роль преподавателя и учащегося в процессе обучения // Современные научные исследования и инновации. 2016. № 8.
7. Пранцова Г. В. Обучение школьников драматическому типу словесного художественного творчества на основе фантастического вымысла.// Русский язык в школе. 2001 № 5. –С.15